

Veiligheid en geborgenheid in Antwerpen

Ervaringen van een ombudsman

Tuur van Wallendaël

Ombudsman bij de stad Antwerpen

Onveiligheidsgevoelens lijken onze maatschappij in een ijzeren greep te hebben.

Met statistieken en onderzoeksresultaten in de hand probeert de overheid vat te krijgen

op het probleem. Maar de maatschappelijke werkelijkheid is weerbarstig en

het vermogen van de overheid beperkt. Fragmenten uit het dagboek van een ombudsman

tonen dat haarscherp aan.

"La connaissance des causes appartient seulement à celui qui a la conduite des choses, non à nous qui n'en avons que la souffrance, et qui en avons l'usage parfaitement plein selon notre nature, sans en pénétrer l'origine et l'essence." (Montaigne). Ik ben geen aanhanger van dit extreme standpunt van Montaigne. Toch vind ik het door hem gestelde probleem in het kader van deze tekst belangrijk genoeg om het als waarschuwing vooraan te plaatsen.

Van sociologen, urbanisten, wetenschapslui wordt verwacht dat hun onderzoek resultaten oplevert, die, in het beste geval, beleidsvoorbe-reidend zijn. Het is hun taak te speuren naar die-per liggende algemene oorzaken die ze dikwijls abstraheren uit een massa gegevens. Uit het ci-taats mag blijken dat Montaigne twijfelt aan het zinvolle van zo'n activiteit.

Een ombudsman echter is geen wetenschap-per, en aan zijn werk worden dergelijke drieste eisen niet gesteld. Veeleer is het omgekeerde het geval: hij komt permanent in contact met honder-den dagelijkse problemen van burgers van een middelgrote stad. Hij heeft noch de tijd noch de (intellectuele) middelen om op geregelde tijdstip-pen zijn werk afstandelijk te bekijken in de hoop er grote sociale lijnen in te kunnen ontdekken.

De aard van het werk belet dat. Hoewel vele za-ken die hij behandelt tot op grote hoogte gelijke-nissen vertonen, blijkt toch telkens weer dat - zelfs in banale gevallen - er verschillen zijn per geval, dat er telkens nieuwe facetten opduiken, waarvan hij niet weet of ze de pas ontdekte zgn. 'algemene lijn' wijzigen of niet. De ombudsman komt met vele facetten van de sociale problema-tiek van de stad in aanraking, maar zijn kennis is kaleidoscopisch, bont gekleurd, maar met weinig kans op een duidelijk patroon.

Toch heb ik getracht uit de paar duizend indi-viduele probleemgevallen die bij de ombudsman binnenliepen een aantal algemene lijnen te distil-leren, waaruit zou moeten blijken wat de door-snee-burger van Antwerpen verstaat onder veilig-heid en geborgenheid en vooral waardoor die veiligheid en geborgenheid worden bedreigd. Dat is een uitermate subjectieve aangelegenheid die zich moeilijk tot objectivering leent, ook al omdat de belangen van de individuele burgers tegengesteld kunnen zijn. Zo kan de aanwezig-heid van een politieman voor de ene burger be-schermend en voor de andere bedreigend zijn, bv. al naar gelang van het feit of hij een parkeer-plaats zoekt, dan wel de inrit van zijn garage te-gen zo'n zoekende wil beschermen.

Ongeborgenheid

In flagrante tegenspraak met wat voorafgaat, wil ik mij toch wagen aan één enorme veralgemening waarbinnen het sociale leven van de stad (en, waarom niet, van de hele westerse maatschappij) zich grotendeels afspeelt. Het blijft uiteraard een algemene hypothese, en mocht die al bewijsbaar zijn, dan ligt het zeker niet binnen mijn mogelijkheden dat te doen.

Wij leven blijkbaar in onzekere tijden, en dat op een ogenblik waarop burgers veel belang hechten aan zekerheid. Dat gebeurt uitgerekend in een periode waarin grote waardensystemen wankelen.

In se is een menselijk leven ongelukkig; geluk is niet in het menselijke grondplan opgenomen, schreef Sigmund Freud in *Das Unbehagen in der Kultur* (1930). Het menselijke lichaam is aan ziekte en verval onderhevig, de dood is onafwendbaar; de ons omringende natuur vormt een bedreiging, ondanks de technologische vooruitgang; intermenselijke relaties zijn een bron van miserie en vernieling. Hoewel de draagwijdte ervan uiterst algemeen was, is dit pessimisme ongetwijfeld geënt op het specifieke tijdsbeeld waarin het ontstond. Freud schreef het boek in 1929, hij verzond het manuscript naar de drukker in oktober, enkele dagen voor de beruchte 'zwarte dinsdag' waarop de New Yorkse beurs ineens stortte. Bovendien was zijn gezondheid door ziekte ondermijnd. Enige jaren later zou de onverbiddelijke menselijke agressiviteit ongekende hoogtepunten beleven in een wereldoorlog met een nooit gezien aantal slachtoffers en met de absolute zekerheid dat de mens voortaan de mensheid kan uitroeien.

In zijn diepste wezen, schrijft Freud, is de mens een agressief beest dat voor niets terugdeinst. Alleen levend zou hij waarschijnlijk al uitgestorven zijn; maar in het brein en in de handelingen van dit wezen ontstond een regulerend principe: beschaving, cultuur, en vandaar een samenleving die gemeenschappelijke belangen laat primeren op die van haar gruwelijke eenzaten en die het gebruik van geweld tracht te verbieden of te regelen. Overleven was anders waarschijnlijk onmogelijk geweest, maar we blijven lijden onder dit pijnlijk compromis.

Freud erkent dat er toch echte vooruitgang bestaat in een menselijke samenleving: wetenschap, technologie en geneeskunde kunnen de vijandige natuur soms en gedeeltelijk controleren (evenwel mits de creatie van andere, nieuwe problemen). Arbeid is een van de belangrijkste bevrijdende factoren; gewoon hard en zinvol werken. Maar tegelijkertijd constateert hij dat arbeid voor vele mensen niet meer dan een bittere, afstompende noodzaak is. De weinig hoopvolle boodschap blijft: de mens kan niet leven zonder beschaving, maar kan ook niet gelukkig zijn binnen de beschaving.

Voortbouwend op de ideeën van *Das Unbehagen in der Kultur* introduceert Karl Popper het begrip 'beschavingsdruk', 'the strain of civilization'. Hij wijst erop dat veel mensen niet echt naar vrijheid verlangen, omdat vrijheid o.m. verantwoordelijkheid met zich meebrengt en dat schrikt af. Wie echt vrij en verantwoordelijk is, moet permanent keuzes maken en beslissingen nemen, en wordt geregeld geconfronteerd met eigen foutieve daden. Elke beslissing moet telkens opnieuw gewikt en gewogen, en zo nodig aangepast worden. Hoewel gewoontevorming ongetwijfeld een rol gaat spelen, betekent die hele procedure een enorm verlies aan zekerheid, terwijl veel mensen uitgerekend naar zekerheid snakken. Ze zijn er dan ook toe bereid tot op zekere hoogte afstand te doen van hun vrijheid en de ermee samengaande verantwoordelijkheid op de schouders te laden van iemand die ze meer vertrouwen dan zichzelf, van een 'meerdere'. Ze willen goede en rechtvaardige vaderfiguren om hun leven te sturen, mensen of systemen die wijzer zijn en dus minder fouten maken. Ze hebben vooral schrik van het onzekere.

In pre-kritische samenlevingen bestonden onveranderlijke zekerheden: autoriteit, een strenge hiërarchie, vastliggende rituelen, taboes lieten weinig soepelheid toe. Maar het ontstaan van het kritische denken stelde al die zaken in vraag: autoriteit werd niet meer 'zo maar' aanvaard, niets werd nog op zicht voor waar aangenomen. Het individu werd vrijheid en verantwoordelijkheid opgedrongen; de oude zekerheden vervielen en de samenleving kwam op veel lossere schroeven te staan. Ieder van ons ervaart die

'beschavingsdruk'.

Indien de stellingen van Freud en Popper correct zijn, betekent dit dat de bijna baarmoederlijke geborgenheid van oudere samenlevingen nu ver te zoeken is. Men kan (en moet) zich uiteraard nog vragen stellen: waarom hier en nu? Wat is er dan wel veranderd dat de sfeer van onveiligheid en ongeborgenheid zich zo sterk manifesteert? Ten slotte is het door Freud beschreven verschijnsel zo oud als de mensheid en situeert Popper het ontstaan van het kritische denken in het pre-Socratische Griekenland.

Allicht wordt de huidige sfeer van ongeborgenheid bepaald en versterkt door een aantal sociaal-economische factoren uit de jongste geschiedenis. Er is de zo geroemde kritische geest van de jaren '60 die niets ononderzocht wil aanvaarden, ook al was dit onderzoek soms van een bedenkelijke kwaliteit. In elk geval werden een aantal grenzen verlegd, zo bv. op het gebied van de seksuele mores. In een aantal westerse landen verloren de traditionele kerken hun greep op verscheidene terreinen van de samenleving waarmee zo goed als iedereen in contact komt (sexueel gedrag, huwelijk, samenwonen, echtscheiding, abortus, celibaat, etc.). Het onderwijsstelsel werd 'gedemocratiseerd' (zonder veel succes, zoals prof. Vranken in het *Jaarboek 1991 over Armoede en sociale uitsluiting* aantoont) en de media werden gecommercialiseerd: beide systemen daverden op hun grondvesten. Daarbij komt, recent, iets wat misschien geen depressie is, maar toch minstens een serieuze economische crisis met hoge werkloosheid. Bijna 15% van de beroepsbevolking in dit land komt er rechtstreeks mee in aanraking. De verstotenen keren zich - hoopvol - naar onze sociale zekerheid, gezondheidszorg, pensioenregeling en ons huisvestingsbeleid; systemen waarvan ze verzorging verwachten. Maar uiterekend op dit ogenblik klinkt de discussie over de betaalbaarheid van die systemen zeer luid. Anderen proberen zich te handhaven via het zgn. 'zwarte circuit' en slagen daar betrekkelijk goed in. Maar veel zekerheid blijft er niet over. Velen in de westerse wereld beschouwden de geneeskunde als een wetenschap die - weliswaar langs paden van geleidelijkheid - alle grote verdelgers onder controle zou krijgen

en zo het menselijk leed aanzienlijk zou verminderen. En plots wordt deze 'brave new world' bedreigd door een nieuwe, moordende en totaal oncontroleerbare ziekte, die hele bevolkingen dreigt uit te roeien.

Rol van de overheid

Uitermate belangrijk is dat in de westerse wereld (en niet alleen meer daar) bijna iedereen individueel met deze verschijnselen wordt geconfronteerd. In dit hele proces speelt de overheid een bijna getormenteerde rol. Hoewel het overheidsoptreden vanuit de beste bedoelingen vertrekt, wordt er al eens uitbundig geflatert. Bovendien is dat optreden beperkt: soms staat de overheid relatief machteloos. Ik wil dat illustreren aan de hand van twee voorbeelden.

Het Antwerpse district Borgerhout wordt traditioneel opgesplitst in Oud- en Nieuw-Borgerhout, gescheiden door de Singel. Er bestond nochtans een kleine buurt die noch bij het ene noch bij het andere deel hoorde. Het ging in het totaal om een zestal straten die geklemd zaten in een spie gevormd door de spoorlijn naar Nederland (aan de zgn. Donkere Poort), de restanten van oude vestingen, een kazerne en het Foorplein. In feite was dit helemaal geen plein, maar een voortzetting van de weg naar Turnhout. Foorplein was trouwens de naam van de hele buurt. Er woonden een kleine vijfhonderd mensen in deze buurt die grosso-modo tot dezelfde sociale klasse behoorden: arbeiders zonder specifieke opleiding, meestal gegroeid in een beroep. Ze werkten buiten de buurt: in de diamantsector, in een nabijgelegen sigarenfabriek, in de 'stopkesfabriek' in Deurne (d.i. Crown Cork, die kroonkurken voor flessen produceert), in een kleine aannemerij. Er waren een paar klerken bij en een douanier. Mensen die in de buurt zelf werkten, verleenden diensten aan de andere bewoners: een kruidenier, bakker, slager, kapper, textielwinkel en verscheidene cafés. Er waren enige (zeer kleine) bedrijfjes: een houtmagazijn, een loodgieter.

De huizen waren fundamenteel gezond, maar klein. Er was stromend water, een toilet met spoelbak, maar niemand beschikte over een bad of douche. Ik heb de indruk dat de leeftijds-

structuur relatief gezond was. Er waren in elk geval heel wat kinderen. Praktische problemen, zoals kinderopvang in gezinnen waar beide ouders werkten (wat overigens niet zo veel voorkwam), stelden zich haast niet: er werd een informeel netwerk van opvang opgezet door vrienden en familie. Speelinfrastructuur voor de kinderen was onbestaande en niemand ging met vakantie. Maar behalve op het Voorplein was er weinig verkeer, zodat de straat het speelplein bij uitstek was. Scholen waren er in de buurt niet: er was een kleutertuin en lagere school in de Lange Violetstraat, een tocht van een tweetal kilometer door een wirwar van straten en straatjes. Zelfs kleuters trokken daar naartoe zonder begeleiding van hun ouders. Het gebeurde wel in groep, o.l.v. enige oudere kinderen (tien, elf jaar). Er waren geen echte problemen: niemand werd aangerand, niemand liep verloren, niemand werd overreden.

Eind de jaren '60, begin de jaren '70 besloot de gemeente Borgerhout deze buurt te saneren; al kan men zich afvragen wat er juist gesaneerd moest worden. De kazerne werd afgebroken, huis per huis werd door de gemeente onteigend en afgebroken, er werd een nieuw stratenplan uitgedokterd, de Singel werd doorgetrokken en finaal werd op de platgelegde vlakke het Hof ter Lo opgetrokken: een winkel- en bedrijvencentrum, met feestzaal en appartementsgebouwen, omgeven door een grasveld, razend brede asfaltwegen en zelfs een heuse autoweg. In de lente van 1993 werd een bewoner van het Hof ter Loo die zich inzet voor het buurtleven door een driel tal jonge mensen in elkaar getrapt, omdat hij ze erop wees dat ze de beplantingen beschadigden. De Borgerhoutse bestuurders die de beslissing tot saneren namen, handelden waarschijnlijk te goeder trouw en volledig in de zin van de Zeitgeist. Wat een vergissing..!

Een meer recent voorbeeld handelt over de leefsituatie in de Korte en Lange Winkelhaakstraat en de Schaafstraat. Hier wil het bestuur optreden om de sfeer van veiligheid en geborgenheid te bewaren, maar mist ze de nodige machtsmiddelen. Sedert tientallen jaren vormen deze drie kleine straatjes een eiland van prostitutie middenin een drukke handelsbuurt in centraal

Antwerpen (hoewel het karakter van de aanpalende van Schoonhovestraat de jongste jaren grondig is gewijzigd). In de straatjes wordt raamprostitutie bedreven, onderbroken door een enkel pashotelletje. Al die jaren waren de prostituees tot op zekere hoogte in het sociale patroon opgenomen, o.m. mits het naleven van via de politie gemaakte afspraken over discretie in het solliciteren, het zich op de achtergrond houden rond de tijd dat scholieren door de straatjes kunnen lopen, e.d. Bovendien waren de prostituees trouwe klanten van de talrijke winkels in de buurt (van voeding over kleding naar kappers). Dit relatief harmonisch samenleven is sedert enige tijd grondig verstoord door de komst van Westafrikaanse prostituees. Door ver onder de prijs te werken, hebben ze de zittende dames buitengewerkt. Door dezelfde lagere prijzen lokken ze ook een ander soort publiek: lawaaierig, opdringerig, dronken. De Westafrikaanse dames solliciteren veel agressiever: ze zijn nauwelijks gekleed en zouden zelfs overgaan tot (allicht pseudo-) masturbatie in hun vitrines. Ze houden zich niet aan de afspraken, noch met de politie, noch met de omwonenden en ze zijn geen klant bij de middenstanders van de buurt. Ze hebben onduidelijke statuten (van kandidaat-politiek vluchteling tot volledig illegaal). Worden ze in overtreding betrapt, dan verdwijnen ze voor een paar dagen en komt er iemand om ze te vervangen. Soms verstaan ze een Westeuropese taal en soms weer niet. In hun kielzog zijn een aantal mannelijke tippel-prostituees gekomen en worden er waarschijnlijk drugs verhandeld.

De politie staat relatief machteloos. Veiligheid en geborgenheid zijn er verdwenen, want ofwel treedt de politie geregeld op (wat gebeurt) en lijken de straatjes op een belegerd kamp, ofwel treedt ze niet op en is het er gevaarlijk. Een ding staat vast: het delicate sociale evenwicht dat in deze straatjes jarenlang bestond, is verbroken.

Onveiligheid en ongeborgenheid in de praktijk

Ik wil nu een overzicht geven van een aantal gevallen uit de praktijk van de ombudsdienst waaruit een aftakeling van de gevoelens van veiligheid en geborgenheid in de stad blijkt. Ik heb ze gerangschikt in drie categorieën. Eerst zijn er

de dikwijls kleinere, soms zelfs banale zaken, waar de overheid schijnbaar willekeurig optreedt. Vervolgens komen de ernstiger gevallen aan de beurt, meestal criminele zaken, waar de politie rechtstreeks bij betrokken is. En ten slotte heb ik een aparte categorie gereserveerd voor klachten i.v.m. echte samenlevingsproblemen die dikwijls te maken hebben met de aanwezigheid van de 'andere', van de 'onbekende', van de migrant.

De kleine man

In de eerste groep zitten zoals gezegd kleine, zelfs kleingeestige klachten. Ze komen herhaaldelijk voor en duizenden burgers komen ermee in contact. Ik vraag me dan ook af of ze, hoe dan ook, geen nadelige gevolgen hebben. Een burger beklaagt er zich over dat er in de foyer van de stadsschouwburg gerookt wordt, ondanks duidelijke verbodstekens en ondanks de wetgeving. Deze klacht wordt door de overheid duidelijk niet ernstig genomen: "we hebben al zoveel serieuze zaken om het hoofd...". Het feit dat voor sommige manifestaties in de foyer het rookverbod officieel wordt opgeheven (plechtigheden, recepties, etc.), maakt de zaak er niet eenvoudiger op. In het beste geval bewijst de behandeling van deze banale klacht dat de overheid haar eigen reglementen (ook zeer eenvoudige) niet kan doen naleven; in het slechtste geval, dat de overheid willekeurig optreedt. Willekeurig inderdaad, want soms wordt er, onverwachts en onvoorspelbaar, toch ingegrepen. De overheid kan duidelijk zo'n eenvoudige verplichting niet laten naleven zonder toezicht, en dat ze dat toezicht niet kan leveren staat vast. De burger ervaart echter willekeur. De overheid zou er bijgevolg beter aan doen dergelijke maatregelen, die het vertrouwen bedreigen, niet te treffen.

Hetzelfde geldt voor de tientallen politiereglementen die zo goed als onafdwingbaar zijn (parkeren, sluikstorten, etc.), maar die door de overheid met gulle hand worden uitgevaardigd. Nog erger wordt het als de overheid ten aanzien van haar burgers zelf eigen reglementen overtreedt: de duidelijk herkenbare wagen van een openbare dienst of van de politie die flagrant in overtreding staat geparkeerd. Een huiseigenaar die onvergund reclameborden tegen zijn huisgevel

hangt, wordt vervolgd. Ook als die eigenaar het stadsbestuur zelf is?

Zomerterrassen aan cafés moeten, zoals het woord het aanduidt, tijdens de winter verdwijnen. In sommige straten, buurten houdt de politie toezicht en wordt het reglement consequent toegepast, elders niet. Als dan nog blijkt dat het café waar het terras blijft staan bezocht wordt door politiemannen (in volle onschuld overigens), kan de geruchtenmolen starten. Het algemeen resultaat is een verlies aan vertrouwen in de overheidsdiensten (ook voor serieuzere zaken) en een groeiende onzekerheid.

Anderzijds past de overheid sommige reglementen correct en consequent toe, maar krijgt de burger toch zeer sterk de indruk onrechtvaardig te zijn behandeld (en is het moeilijk hem ongelijk te geven). Een kras staaltje is het terugvorderen van teveel betaalde salarissen. Het vaststellen van het salaris van een ambtenaar zou zeer eenvoudig kunnen (en moeten) zijn. Niets is minder waard. Er spelen een aantal variabelen en er geldt een haast byzantijnse reglementering, zodat het uiteindelijk bedrag voor de leek zo goed als oncontroleerbaar is. Er gebeuren dus fouten die pas na verloop van tijd worden ontdekt. En dan wordt de ambtenaar plots geconfronteerd met de eis van terugbetaling, wat hem, gezien de soms lange periodes, in financiële moeilijkheden kan brengen. In deze procedure zit een finesse verwerkt: de overheid betaalde aan haar ambtenaar zijn nettoloon en betaalde eveneens de voorheffing op zijn belastingen aan de taxatiediensten. Van de ambtenaar wordt echter de som van die twee bedragen teruggevorderd (meer dus dan hij ooit ontving!) en hij moet dan maar zelf zien dat hij de ten onrechte betaalde voorheffing van de belastingendiensten terugkrijgt. De overheid heeft het zich dus wel bijzonder gemakkelijk gemaakt, ten koste van de burger. Het resultaat is andermaal: een ondermijnd vertrouwen.

Een ander voorbeeld dat hierbij aansluit, ligt ook in de sfeer van de belastingen. Een aantal belastingen in dit land is onverdeelbaar, o.m. de taxen op huisvuil en afvalwaters. Dat betekent concreet dat de erfgenamen van iemand die op 1 januari sterft, voor de overledene die belasting voor het hele jaar moeten betalen!

Een ander terrein dat de onzekerheid van de burger t.o.v. de overheid in de hand werkt, is de sector van de vergunningen, zowel bouwvergunning als exploitatievergunning. De wetgeving is ingewikkeld en werd de jongste jaren een paar keer grondig gewijzigd. De hele milieuproblematiek stelt een grote stad overigens voor schrijven de moeilijkheden: de vermenging van lichte, halvelings ambachtelijke industrie met woongebieden, het moeilijk te controleren oprukken van de horeca-sector in sommige buurten, het in sterke mate aanwezig zijn van de bepaalde bevolkingsgroepen met een licht afwijkend gedragspatroon (bv. studenten). Dat alles zorgt enerzijds voor een levend gebeuren in een levende stad, anderzijds voor een haast permanente lawaaï- en stankoverlast voor de doorsnee-omwonende.

Het optreden van de ordediensten wordt hier in het beste geval als aarzelend beschouwd, maar door de hand wordt het als willekeurig ervaren. Het plotse en moeilijk te verklaren (en zeker niet te voorspellen) succes van een bepaald café kan het dagelijkse leven van de omwonenden zodanig verstoren dat verhuizen de enige oplossing lijkt. Vertwijfeld doen zij een beroep op de politie, waarbij bijna steeds - zo blijkt uit de klachten bij de ombudsdienst - de burger de duimen moet leggen en zich moet tevreden stellen met compromissen waaruit voor hem maar één ding blijkt: de overheid is zijn vertrouwen niet waard. Daar komt bij dat de politie het blijkbaar moeilijk heeft met de perceptie van dergelijke milieu-misdrijven. Dit blijkt uit haar aarzelend en wisselend, bijna persoonsgebonden optreden. Als er een politie-ambtenaar blijkt te bestaan die consequent de wet toepast, haalt hij de pers.

Ten slotte moeten we stellen dat de overheid er blijkbaar niet in slaagt sommige, zeer banale problemen op te lossen. Zeer banaal, maar wel problemen waar zo goed als alle burgers mee geconfronteerd worden. Het tekortschieten van de overheid is enerzijds het gevolg van onkunde en inertie, anderzijds zijn sommige van die problemen - hoe banaal ook - zo goed als onoplosbaar. Vorig jaar is de Antwerpse overheid er uiteindelijk in geslaagd een afdoende dienstverlening op het getouw te zetten die een bijna onmiddellijke oplossing geeft aan problemen als losliggen-

de plaveien, verzakkingen in het wegdek, storende sluikestorten, etc. Dat deze nieuwe dienst efficiënt werkt, blijkt uit het feit dat dit soort klachten zo goed als verdwenen is uit het register van de ombudsdienst. Men kan zich natuurlijk afvragen waarom deze oplossing pas in 1993 werd uitgedokterd. Het antwoord is bevreemdend: de horizontale samenwerking van drie stedelijke departementen was vereist op een betrekkelijk laag niveau. Concreet betekende dit dat bv. de directeur van de dienst stadsreiniging personeelsleden moest afstaan voor de uitvoering van taken die niet volledig onder zijn controle vielen. Dit leek aanvankelijk zo goed als onmogelijk.

Maar, zoals eerder gesteld, er zijn banale problemen die zo goed als onoplosbaar zijn. Antwerpen heeft een al te grote hondenbevolking (sociologisch onderzoek naar de oorzaak van dit verschijnsel dringt zich op). Voor wie een of meer honden houdt op een appartementje midden in de stad, stellen zich praktische problemen die hun oplossing vinden in de omliggende straten, met alle gevolgen van dien. In sommige buurten veroorzaken deze 'dierenvrienden' een echte plaag. Wat te doen? Strengere boetes (cf. New York, \$100)? Vooraleer een rechtbank kan veroordelen moet de schuldvraag onherroepelijk vaststaan, d.w.z. dat het hondje zo goed als op heterdaad moet betrappt worden door een agent. Andere strengere straffen (cf. Singapore)? Hetzelfde probleem blijft bestaan. Bovendien zouden de verdedigers van het Singapore-model zich moeten realiseren dat de maatschappelijke organisatie van die stadstaat nog andere dwangmiddelen vereist die onlosmakelijk verbonden zijn met de propere straten, maar die binnen het Westeuropees democratisch bestel onaanvaardbaar zijn. Verhoging van de hondentax? Dan wordt de alleenstaande weduwe met een poedel-tje als compagnon zwaarder geraakt dan de yuppie met drie Russische hazewinden. Door de overheid aangelegde en beheerde honden-toiletten? Ja, maar niet in mijn buurt... De burger kijkt ongelovig toe.

Criminele feiten

Ook in de puur criminele sfeer is er een objectief en een subjectief aspect aan de houding

van de burger t.o.v. het tanende gevoel van veiligheid en geborgenheid in de stad. De opgewonden en bange burger in wiens wagen of in wiens woning werd ingebroken, belt in paniek naar de politie. De kans is groot dat hij wordt geconfronteerd met de in zijn ogen onwaarschijnlijke vraag of de boosdoeners nog aanwezig zijn. Neen, gelukkig niet. Dan kan hij best zelf even naar het bureau komen met een lijst van verdwenen zaken zodat proces-verbaal kan worden opgemaakt. De burger aanvaardt dat niet en de politie kan zich platpraten met (correcte) rationele verklaringen, zij wekt alleen het beeld van een luie, onprofessionele troep. Nochtans is het zo dat, als er personeel beschikbaar is, men wel naar de plaats van het vergrijp gaat. Is er geen personeel, dan betekent dat waarschijnlijk dat ze bezig zijn met andere, dringender zaken. De bestolen burger heeft daar geen boodschap aan. *Ziet hij trouwens niet avond na avond op zijn televisie hoe 'echte' politie reageert in zo'n geval?*

Objectieve metingen van de criminaliteit lijken aan te tonen dat Antwerpen een relatief veilige stad is. Op mijn vraag voerde adjunct-commissaris Van der Heyden van het bureau Misdaadanalyse van de Antwerpse politie een korte studie uit waaruit het volgende blijkt. Hij vergeleek voor het jaar 1991 het aantal criminele delicten in Charleroi, Luik, Antwerpen en Amsterdam. Hieruit blijkt de relatieve veiligheid van Antwerpen. Maar tegelijkertijd brengt hij bij de methodologie van het meten van criminaliteit een aantal verbluffende kritische bemerkingen aan.

Zo hebben de officiële statistieken alleen betrekking op gerapporteerde misdrijven: een eerste factor van vertekening. Wie bij een gauw-diefstal zijn portefeuille of handtas kwijtraakt, is er wel toe verplicht aangifte te doen: zijn identiteitsdocumenten moeten worden vernieuwd. Een winkelier die het slachtoffer wordt van een diefstal zal - als hij niet verzekerd is - veel minder aangiftebereid zijn, omwille van het tijdverlies, enzovoort. Bovendien wordt het opsporingsbeleid (en dus ook de weerslag ervan in de criminele statistieken) gestuurd door een aantal politiediensten. Vermits niet alle misdrijven tegelijkertijd kunnen worden opgespoord, worden er

accenten gelegd. Dat is een tweede belangrijke factor van vertekening. Men kan zich, aldus adjunct-commissaris Van der Heyden, dan ook terecht de vraag stellen in hoeverre de overheid bij de bepaling van haar beleid planmatig te werk gaat dan wel ad hoc reageert op schokkende gebeurtenissen. Zolang de politiediensten in België niet uitgerust zijn met een efficiënt en eenvormig apparaat ter verwerking van criminele gegevens, is hij de mening toegedaan dat het beleid veeleer stoelt op een aantal gegevens die van in het prille begin fout zitten.

Als wij aan de hand van de bestaande cijfers durven beweren dat Antwerpen een relatief veilige stad is, vereist dit op zijn minst nadere studie en nuancering en zou het wel eens kunnen dat het traditionele beeld van de criminaliteit zoals het bestaat, grondig moet worden bijgesteld.

Zondebok

Als er iets fout loopt in een samenleving ligt het waarschijnlijk in het menselijk karakter daarvoor een schuldige te zoeken. Even 'normaal' is het die schuldige niet veraf te zoeken (hij moet immers met de feiten te maken hebben), maar liefst moet hij toch behoren tot een andere, duidelijk herkenbare groep. Een ding staat vast: zelf dragen we weinig of geen schuld.

De Antwerpse auteur Willem Elsschot was voor de oorlog eigenaar van het villaatje *Kerkepanne* in Sint-Idesbald. Door de oorlogsomstandigheden kon hij lange tijd zijn vakantieverblijf niet bezoeken. Als hij er eindelijk terugkomt, blijkt het huis leeggeplunderd te zijn. Hij schrijft dit aan zijn schoonbroer, een in Parijs wonende zakenman en diens antwoord ligt er niet om: "Dat *Kerkepanne* ledig geplundert [sic] is verwondert mij niet. De keel en consoorten weten waarschijnlijk wat er gebeurd is. Ik herinner mij nog, hoe die schrijnwerker, die ook stamint houd [sic], u een avond voor tien frank in uwen nek zag, alhoewel gij zijn buurling en bijna zijn makker zijt. Dat illustreert hoe die lui van de streek hun 'business' voeren." De 'andere' is soms snel gevonden!

Ook in het Antwerpen van vandaag is de keuze van de 'andere' niet zo moeilijk: de Marokkaan en de Turk, zich anders gedragend, an-

ders etend en anders drinkend, anders gekleed gaand, een andere taal sprekend. Bovendien gaat het om een gemakkelijk slachtoffer dat heel wat lager op de sociaal-financiële schaal staat dan de meeste autochtonen. Zijn aanwezigheid, als geattesteerde zondebok, jaagt schrik aan en veroorzaakt onzekerheid. Nochtans blijkt uit het betrekkelijk gering aantal zaken dat in deze sector bij de ombudsdienst werden aanhangig gemaakt, dat de problemen omschrijfbaar, controleerbaar

en oplosbaar zijn. Dikwijls worden ze opgelost, zij het meestal in een te laat stadium.

Waar de nood het hoogst is...

Ik heb getracht uit de zeer individuele sfeer waarin de ombudsdienst werkt een aantal voorbeelden aan te dragen i.v.m. de houding van burgers t.a.v. veiligheid en geborgenheid. Ik ben er mij van bewust dat deze voorbeelden meer problemen creëren dan oplossingen aanbrengen.

ADVERTENTIE

De rode herinnering

Sociaal-democraten in Praag

Jan Vermeersch

Dit boek gaat over de bewogen geschiedenis van Tsjechoslovakije, en meer bepaald over de rol van de sociaal-democraten daarin. Jan Vermeersch heeft aandacht voor de recente gebeurtenissen. Hij overloopt de fluwelen revolutie, schetst de ontbinding van Burgerforum, het failliet van de liberale filosofen rond Vaclav Havel en de dilemma's van een links project in Oost-Europa. Hij formuleert historische, politieke en sociaal-psychologische antwoorden op actuele vragen. Waarom is de Tsjechische Republiek de enige plek in Oost-Europa waar de historische sociaal-democratie succesvol lijkt? Wie zijn de linkse kiezers? Welke trauma's treft men aan in de post-communistische samenleving? Waarom is Vaclav Havel geen sociaal-democraat? En waarom bestaat Tsjechoslovakije niet meer?

Dit boek werd uitgegeven door Garant in Leuven, telt 159 blz., kost 680 fr. en is verkrijgbaar op het SEVI (02/513.18.27) en in de boekhandel.